

Radnje realizacije mjeničnih prava

Danijela Radonić

Diplomirani pravnik, Sekretar Višeg privrednog suda Banja Luka, Banja Luka, Bosna i Hercegovina, danijela.radonic@pravosudje.ba

Sažetak: Mjenica predstavlja strogo formalnu ispravu – hartiju od vrijednosti koja glasi po naredbi. Radnje za očuvanje mjeničnih prava imaju se preduzimati u zakonskim rokovima, pod prijetnjom gubitka istih. Shodno tome, najvažnije mjenične radnje – prezentacija i protest se preduzimaju na dan dospjeća ili jednog od dva radna dana koji dolaze odmah za njim. Značajno je istaći da se u Republici Srpskoj subota ne smatra radnim danom, dok se u Federaciji Bosne i Hercegovine subota računa kao radni dan. Ove radnje se imaju preduzeti u poslovnom lokalnu ili stanu trasata ili akceptanta. Propuštanjem roka za prezentaciju na isplatu ili protest mjenice ona postaje „prejudicirana“. To znači da imalac mjenice gubi regresna prava protiv indosanata, trasanta i protiv ostalih obveznika, izuzev akceptanta. I pored gubitka ovih prava, on može podnijeti tužbu iz osnovnog posla ili nekog drugog izvora obligacija.

Ključne riječi: mjenica, trasat, trasant, akceptant, remitent, mjenične radnje, prezentacija, plaćanje, protest.

Primljen / Received: 28. septembar 2015. / September 28, 2015

Prihvaćen / Accepted: 7. oktobar 2015. / October 7, 2015

РЕПУБЛИКА СРПСКА у _____ (мјесто и датум издавања) _____ 20 _____ (износ бројем)

_____ (датум дospelости) _____ платите за ову _____ (или пописаном примљеном) мјеницу

по наредби _____ (име и презиме/назив ремитента) _____ износ од _____

_____ (износ словима)

вриједност примљена _____ (износити у износу или у робу) и ставите исту у рачун _____ извјештај

Трасату: _____ (име и презиме/назив трасата) _____ Трасант: _____ (име и презиме/назив, адреса и потпис издаваоца мјенице)

_____ (станица адреса)

Плаћање: _____ (мјесто плаћања)

СЕРИЈА: _____

PC 421998065

Mjenični blanket sa smjernicama za popunjavanje mjenice

U Bosni i Hercegovini su usvojena dva, skoro identična Zakona o mjenici (u daljem tekstu: ZM). U Republici Srpskoj ZM je objavljen u „Službenom glasniku Republike Srpske“ broj 32/01 i stupio je na snagu 22.7.2001. godine, dok je u Federaciji BiH objavljen u „Službenim novinama Federacije BiH“ broj 32/00 i stupio je na snagu 7.9.2000. godine. Izmjene i dopune ovog zakona su objavljene u „Službenim novinama Federacije BiH“ broj 28/03.

Podzakonski akti predviđeni ovim zakonima nisu doneseni i pored toga što su zakoni u primjeni 14, odn. 15 godina. Obrazac mjenice (mjenični blanket) propisan je Pravilnikom o obrascu mjenice i naknadi za posredovanje („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 55/01, 87/05, 116/08 i 33/09).

POJAM

Mjenica je jedna vrsta hartije od vrijednosti koja njenom imaoцу daje pravo da od dužnika označenog u ispravi

naplati određenu svotu novca. Ona ima svojstvo hartije po naredbi po samom zakonu.

Iako ZM ne daje definiciju mjenice, iz njegovih odredbi se može izvući zaključak da je mjenica strogo formalna pismena isprava po kojoj se njen izdavalac, u skladu sa odredbama ZM, obavezuje da će ovlaštenom imaoocu mjenice u roku isplatiti na mjenici označenu sumu novca i to na tačno određenom mjestu, bilo on sam (vlastita mjenica) ili preko nekog drugog lica (trasirana ili vučena mjenica).¹ Definicija mjenice je zasnovana na članu 3. ZM koji propisuju obavezne elemente trasirane mjenice. Trasirana mjenica sadrži²:

1. oznaku da je mjenica, napisano u samom slogu isprave na jeziku na kome je sastavljena,
2. bezuslovni nalog da se plati određeni iznos novca,
3. ime onoga koji treba da plati (trasat),
4. označenje dospelosti,
5. mjesto gdje plaćanje treba da se izvrši,
6. ime onoga kome se ili po čijoj naredbi se mora platiti (remitent),
7. označenje dana i mjesta izdavanja mjenice,
8. potpis onoga koji je izdao mjenicu (trasant).

Članom 111. ZM propisani su obavezni elementi sopstvene (vlastite) mjenice:

1. oznaku da je mjenica, uneseno u sam slog isprave na jeziku na kome je ona sastavljena,
2. bezuslovno obećanje da će se određeni iznos novca platiti,
3. označenje dospelosti,
4. mjesto gdje se plaćanje treba izvršiti,
5. ime onoga kome se ili po čijoj se naredbi mora platiti,
6. oznaku dana i mjesta gdje je sopstvena mjenica izdata,
7. potpis onoga koji mjenicu izdaje (izdavalac).

Iz navedenih mjeničnih elemenata možemo zaključiti da kod vlastite mjenice nema trasata, dakle mjenicu plaća izdavalac. S obzirom da je propisan samo banket trasirane mjenice, isti se upotrebljava i prilikom izdavanja vlastite mjenice, samo se koriguju određena polja (umjesto „plati-te“ stoji „platiću“, i umjesto „trasant“ stoji „izdavalac“).

MJENIČNE RADNJE

Mjenične radnje su zakonom određene radnje povjerioca ili dužnika ili nekog trećeg lica pomoću kojih nastaju, prenose se, mijenjaju ili prestaju mjenična prava i obaveze.

Za potrebe ovog rada grupisaćemo ih na sljedeći način:

1. Radnje oblikovanja (morfologije) mjenice: izdavanje, umnožavanje, prenos mjenice (indosament),
2. Radnje garancije plaćanja: redovni akcept, akcept (i isplata) intervencijom, mjenični aval,
3. Radnje realizacije mjeničnih prava: prezentacija mje-

nice, isplata mjenice, mjenični protest, mjenična notifikacija, mjenični regres, mjenične tužbe i prigovori, amortizacija.

Iako se ne umanjuje značaj prve dvije grupe radnji, od kojih direktno zavisi ishod sudskom postupka, ovdje ćemo posebnu pažnju posvetiti radnjama realizacije mjeničnih prava.

PREZENTACIJA

Prezentacija predstavlja mjeničnu radnju kojom se dužniku prezentuje (podnosi) mjenica. Razlikujemo dvije vrste prezentacije: prezentacija na akcept i prezentacija na isplatu. Prezentacija na isplatu se uglavnom pojavljuje u našoj praksi pa ćemo navesti pravila koja se primjenjuju kod ove prezentacije:

1. mjenica se mora podnijeti na isplatu trasatu odn. akceptantu ako je prethodno akceptirana. U slučaju postojanja više trasata ili akceptanata, dovoljna je prezentacija bilo kome od njih.
2. mjenica se podnosi u mjestu plaćanja, što znači da se domicilirana mjenica ima podnijeti na isplatu u mjestu domicila, bez obzira što trasat odnosno akceptant ima poslovne prostorije u drugom mjestu ili čak državi. Ako mjesto plaćanja nije precizirano, mjenica se podnosi na isplatu na poslovnu adresu (stan) trasata, odn. akceptanta koja je označena na mjenici.
3. mjenica se mora podnijeti na isplatu u određenom roku i to:
 - mjenice koje dospijevaju po viđenju, u roku od godinu dana od dana izdavanja,
 - mjenice koje dospijevaju na određeni datum (na određeni dan, određeno vrijeme od dana izdavanja i na određeno vrijeme od dana viđenja), moraju se podnijeti na isplatu bilo na sam dan plaćanja ili jednog od dva radna dana koji dolaze za njima.
1. mjenicu podnosi na isplatu imalac mjenice sam.
2. u slučaju odbijanja isplate ili vršenja djelimične isplate mjenice, mora se podići protest da bi se mogla tražiti naplata mjenice od trasanta, indosanata i avalista za ova lica (regresni dužnici). Akceptant je u mjeničnoj obavezi samim tim što je izvršio akceptiranje i biće i dalje u mjeničnoj obavezi nezavisno od podignutog protesta.

PLAĆANJE

Mjenični iznos može biti plaćen na dva načina: dobrovoljno i prinudno. Za dobrovoljno plaćanje upotrebljava se izraz isplata, a za prinudno naplata. Mjenica se mora podnijeti na isplatu jer obaveza mjeničnog dužnika spada u „tražljive“. Zbog pravne prirode mjenice, dužnik ne može znati u čijim se rukama mjenica nalazi. Podnošenje mjenice na isplatu odgovara načelu inkorporacije, jer su prava iz mjenice usko povezana sa posjedovanjem mjenice. Zbog ovog načela mjenica spada u prezentacione hartije od vrijednosti, jer povjerilac (imalac mjenice) može da realizuje

¹ Radonić, D., Komentar Zakona o mjenici sa sudskom praksom, Atlantik BB doo, Banja Luka, 2014. str. 6

² Zakon o mjenici, Službeni glasnik Republike Srpske broj 32/01, član 3.

svoje mjenično potraživanje ako mjenicu prezentuje (podnese) dužniku. Prezentaciju mjenice na isplatu može izvršiti imalac mjenice lično ili preko punomoćnika. Dužniku nije dopušten deliberacioni rok (kao što je to slučaj kod prezentacije mjenice na akcept), a za imaoa mjenice propisan je krajnji rok za podnošenje mjenice na isplatu. To je rok od dva radna dana poslije dana plaćanja³.

Mjenica se podnosi na isplatu u mjestu njenog plaćanja.

Prilikom plaćanja mjenični dužnik treba da postupava savjesno i pošteno. To znači da on treba da provjeri identitet lica kojem mjenicu plaća, kao i formalnu ispravnost mjenice (da li je sastavljena u zakonom propisanoj formi, da li ima sve bitne elemente, da li postoji neprekinuti niz indosamenata). Pritom, on nije dužan da provjerava materijalnu legitimaciju imaoa mjenice, jer ne može utvrditi da li je njegov potpis na mjenici zaista materijalno ispravan. Pretpostavka je da onaj ko ima formalnu legitimaciju ima i materijalnu legitimaciju za naplatu mjenice. Mjenica se može podnijeti direktno ovlašćenoj organizaciji za obavljanje platnog prometa i saglasno članu 39. stav 2. ZM smatra se da je podnesena na isplatu. Ovdje je značajno istaći da se, prema pravilima platnog prometa, na ovaj način mogu naplatiti samo mjenice imalaca transakcionih računa. Shodno tome, ako su platac i imalac mjenice fizička lica, isplata mjeničnog iznosa vrši se u gotovom novcu. Prilikom ovog načina plaćanja potrebno je da povjerilac podnese banci: mjenicu, nalog za naplatu i pismeni zahtjev za isplatu mjenice. Tada ovlašteni radnik banke vrši formalno-pravnu kontrolu ispravnosti mjenice i naloga za naplatu.

Pravilo je da mjenica bude podnesena na isplatu akceptantu ako je prethodno bilo izvršeno akceptiranje mjenice. Propuštanjem roka za prezentaciju mjenice na isplatu ona postaje „prejudicirana“. To znači da imalac mjenice gubi regresna prava protiv indosanta, trasanta i protiv ostalih obveznika, izuzev akceptanta.

Po pravilu, mjenicu plaća glavni mjenični dužnik (akceptant trasirane mjenice ili izdavalac sopstvene mjenice) i on može zahtijevati da mu imalac preda mjenicu zajedno sa potvrdom na mjenici da je isplaćena. U praksi je uobičajeno da imalac mjenice na njenoj poleđini potvrdi da je ona isplaćena riječima: „plaćeno“ sa potpisom. Potvrda se izdaje na poleđini mjenice. Potvrdu izdaje imalac mjenice ili njegov punomoćnik (lice kojem je isplata izvršena).

Ako je isplatu izvršio glavni mjenični dužnik i to u potpunosti, dolazi do oslobađanja svih regresnih dužnika (indosanti, avalisti i dr.). Ali ako isplatu izvrši neki regresni dužnik dolazi do regresa, tj. do prevaljivanja obaveze. Regresni dužnici se oslobađaju od svojih mjeničnih obaveza i kada isplatu izvrši u potpunosti trasat ili domicilijant.

Imalac mjenice se ne može prinuditi da primi isplatu prije dospelosti mjenice. Plaćanje se vrši u novcu, i to onoj valuti koja je naznačena. Zbog deviznih propisa mjenica se plaća isključivo u domaćoj valuti.

Mjenični iznos može da sadrži iznos glavnog duga, redovne i zatene kamate i druge troškove, što zavisi od sadržine mjeničnog ovlaštenja za popunjavanje blanko mjenice. Kod mjenica koje se u cjelosti popunjavanju u momentu izdavanja trasant može odrediti da iznos novca označen u mjenici nosi i kamate, s tim da to važi samo za trasirane mjenice po viđenju ili na određeno vrijeme po viđenju. U svakoj drugoj trasiranoj mjenici ova odredba o kamatama smatra se da nije ni napisana.⁴

PROTEST

Protest je mjenična radnja kojom imalac mjenice (ili njegov punomoćnik i/ili imalac duplikata i kopije), na vjerodostojan način utvrđuje da je njegov pokušaj izvršenja mjenične radnje ostao bezuspješan.

ZM je izričito propisano podizanje protesta u određenim slučajevima, ali najčešći je protest prema članu 45. ZM - djelimično ili potpuno odbijanje akceptiranja mjenice, kao i djelimično ili potpuno odbijanje isplate, imalac mjenice mora utvrditi javnom ispravom da bi obezbijedio vršenje regresnog prava prema regresnim dužnicima.

Protest mjenice je postupak u kojem sud utvrđuje i potvrđuje potpuno ili djelimično odbijanje akceptiranja ili potpuno ili djelimično odbijanje isplate mjeničnog iznosa.

Postupak protesta mjenice se vrši po pravilima vanparničnog postupka. Pokreće prijedlogom za protest mjenice uz koji se prilaže mjenica (u prepisu ili originalu). Protest podiže imalac mjenice ili njegov punomoćnik i to lice se naziva protestant. Lice protiv koga je podignut protest naziva se protestat (to može biti trasat, akceptant, imalac akceptirane mjenice i dr.). Mišljenja smo da za izdavanje protesta nije nužno priložiti original mjenicu jer se izuzetno rijetko dešava da dužnik isplati mjenicu u toku ovog postupka. Da bi se podigao protest neophodno je da mjenica po dospijeću bude podnesena mjeničnom dužniku na isplatu. Članom 39. ZM propisano je da mjenica plativa na određeni dan ili na određeno vrijeme poslije dana izdavanja ili viđenja, mora se podnijeti na isplatu bilo na sam dan plaćanja, bilo jednog od dva radna dana koji dolaze odmah za njim. Kad se mjenica podnese nekoj ovlašćenoj organizaciji za obavljanje platnog prometa, smatra se da je podnesena na isplatu. Međutim, postupak protesta mjenice se ne može smatrati pozivom na isplatu mjenice, jer su to dvije različite mjenične radnje propisane ZM. Saglasno načelu mjenične strogosti, prezentacija mjenice na isplatu je obavezna mjenična radnja, koja zajedno sa podizanjem protesta predstavlja radnje za očuvanje mjeničnih prava povjerioca. Dakle, prije podizanja protesta, povjerilac mora pokušati izvršiti naplatu mjenice jer isplata predstavlja radnju mjeničnog dužnika kojom gasi mjeničnu obavezu plaćajući mjenični iznos njenom imaoa. Protestni organ nema pravo da odbije podizanje protesta:

- zbog nedostatka mjenice ili njene zastarjelosti
- zbog proteka roka za protest

³ Gloginić A., Komentar Zakona o menici sa pregledom zakona koji se odnose na menicu, IP „Glosarijum“, Beograd, 2006., str. 110

⁴ Zakon o menici, Službeni glasnik Republike Srpske broj 32/01, član 7.

- zbog nedostatka legitimacije.

Protestni organ (sud) podnosi mjenicu onome protiv koga se protest traži i poziva ga da izvrši zahtijevanu radnju. Za podizanje protesta (zbog neisplate koji je najčešći) bitno je da se prijedlog podnese sudu u roku od dva radna dana koji dolaze za danom plaćanja (član 45. stav 3.). Po pitanju blagovremenosti protesta postavlja se pitanje da li se blagovremenost protesta računa od dana kada je sudu podnesen zahtjev (prijedlog) za protest ili od dana kada je nadležni organ suda izvršio protest. Blagovremenost protesta se cijeni od dana kada je podnesen zahtjev sudu za protest mjenice, nezavisno od dana kada je sam sud izvršio upis protesta u protestni registar i protestovao mjenicu. Ovakav stav ima i praktično uporište, dešava se da se na izdavanje protestne isprave čeka po nekoliko mjeseci, pa i duže od godinu dana (zbog organizacije rada u sudu), pa ne bi bilo opravdano da savjesni povjerilac gubi svoje pravo zbog neažurnosti rada suda.

Po prijemu prijedloga za protest mjenice, ovlašteni radnik suda (zavisno od unutrašnje organizacije negdje je to sudija, stručni saradnik ili sudski izvršitelj) posjećuje mjeničnog dužnika na adresi naznačenoj na mjenici. Pri tome se u protestu konstatuje da li je dužnik zatečen na adresi, te ako jeste, onda se poziva da isplati mjenicu, te se ishod tog poziva takođe unosi u protestnu ispravu. Iako je članom 77. propisano da se isprava o protestu mora bez odlaganja predati imaocu mjenice ili licu koje je u njegovo ime podnijelo mjenicu na protest, u praksi to obično bude u roku od nekoliko dana od dana izvršenog protesta.

Ukoliko se dužnik ne zatekne na označenoj adresi, protestni organ može izdati protest. Ovdje napominjemo da se u nekim sudovima protest mjenice vrši u prostorijama suda, jer se dužnik poziva da dođe u sud određenog dana i isplati mjenicu. Ukoliko dužnik ne pristupi ili pristupi a ne isplati mjenicu, sud izdaje protest odmah po proteku tog roka. Iako se postupak protesta mjenice vodi po pravilima vanparničnog postupka, mišljenja smo da protestni organ ne može ulaziti u eventualne prigovore dužnika, ili ga uputiti na parnicu nego samo može izdati ili odbiti da izda protestnu ispravu. Sva ostala pitanja i sporne činjenice između stranaka će se utvrđivati u izvršnom ili parničnom postupku po pravilima koja se primjenjuju za njih.

Prema odredbama ZM, protest predstavlja javnu ispravu koju je izdao sudski organ, zbog čega služi dokazivanju činjenica o kojima je riječ. Protest je jedino sredstvo kojim se može dokazati da protestant nije izvršio, odnosno da nije htio da izvrši predmetnu mjeničnu radnju. Protest mora da sadrži:

1. prepis protestovane mjenice, odnosno protestovanog mjeničnog prepisa, kao i svih izjava, odnosno napomena o njima: ako se protest podiže po mjenici izdanoj na stranom jeziku, onda se mora priložiti i prevod mjenice, sa ovjerom onoga koji protest podiže;
2. ime ili firmu lica po čijem se zahtjevu i protiv koga se protest podiže;

3. potvrdu da traženo lice nije izvršilo činidbu koja se na osnovu mjenice od njega zahtijeva ili da ga protestni organ nije mogao naći u njegovom poslovnom lokalu ili stanu, ili ako ga je i našao, da mu iz bilo kog razloga nije mogao saopštiti zahtjev;
4. mjesto, dan, mjesec, godinu i sat kad je, i lokal gdje je preuzet ili bezuspješno pokušao protestni postupak;
5. datum protesta, broj pod kojim je zaveden u registar protesta, službeni potpis protestnog organa, kao i pečat.

Onaj dio mjenice ili prepisa koji se ne može pročitati, protestni organ će u protestu naznačiti kao nečitak⁵.

Prema članu 47. trasat, indosant ili avalista, može odredbom „bez troškova“, „bez protesta“ ili ma kakvom drugom odgovarajućom odredbom, napisanom i potpisanom na mjenici, osloboditi njenog imaoca obaveze da radi ostvarenja regresa podiže protest zbog neakceptiranja ili neisplate. Ova odredba ne oslobađa imaoca mjenice ni od podnošenja mjenice u propisanim rokovima, ni od blagovremenog davanja obavještenja. Prekoračenje rokova dokazuje onaj koji to ističe protiv imaoca mjenice. Odredba koju je trasant napisao djeluje prema svim potpisnicima; ona koju je napisao indosant ili avalista djeluje samo prema onome koji ju je stavio. Ako imalac mjenice protivno odredbi koju je napisao trasant podigne protest sam će snositi protestne troškove. Kad odredba potiče od indosanta ili avaliste, troškovi protesta ako je podignut mogu se naplatiti od svih potpisnika.

Imajući u vidu odredbu stava 3. ovog člana, napominjemo da troškovi podizanja protesta u slučaju postojanja klauzule „bez protesta“ ne vode ka gubitku određenih mjeničnih prava nego samo vode gubitku prava na naplatu troškova protesta od mjeničnog dužnika.

U praksi se svojevremeno nametnulo pitanje da li je mjenica koja je snabdijevana klauzulom „bez protesta“ vjerodostojna isprava, i time da li je podobna isprava za pokretanje izvršnog postupka.

Mišljenja smo da mjenica sa tom klauzulom predstavlja vjerodostojnu ispravu saglasno odredbi člana 29. stav 2. ZIP, prema kojoj je vjerodostojna isprava, između ostalog i mjenica sa protestom (samo) ako je potreban za zasnivanje potraživanja. Ovdje ukazujemo na Pravno shvatanje usvojeno na sednici Odeljenja za privredne sporove Višeg trgovinskog suda od 26. maja 2005. godine:

„Da bi menica bila verodostojna isprava iz člana 36. stav 2. tačka 1. i člana 253. stav 1. tačka 1. Zakona o izvršnom postupku (koji je stupio na snagu 23. februara 2005. godine), ona mora biti snabdevena ispravom o protestu samo onda kada je navedena radnja potrebna za zasnivanje, odnosno za očuvanje mjeničnih prava shodno uslovima propisanim u Zakonu o menici.

Menica ima svojstvo verodostojne isprave iz člana 36. stav 2. tačka 1. i člana 253. stav 1. tačka 1. Zakona o izvrš-

⁵ Zakon o menici, Službeni glasnik Republike Srpske broj 32/01, član 73.

nom postupku i kada uz istu nije priložena isprava o protestu, ukoliko je kao dužnik u predlogu za određivanje izvršenja na osnovu verodostojne isprave označen akceptant ili izdavalac sopstvene menice, a ako je dužnik neko od lica iz člana 42. Zakona o menici, onda ukoliko je obaveza podizanja protesta otklonjena samim tekstom menice, a u smislu odredbe člana 52. stav 1. u vezi sa članom 110. Zakona o menici.

Kada je neko od regresnih meničnih dužnika iz izvršne isprave (osim akceptanta odnosno izdavaoca sopstvene menice) izvršio plaćanje po menici, odnosno iskupio menicu, pa u svojstvu izvršnog poverioca predlaže da sud odredi izvršenje protiv njemu odgovornih meničnih dužnika (pravo regresa kada je više meničnih potpisnika obavezano jednom izvršnom ispravom), tada pored navedene izvršne isprave, treba da priloži potvrdu i račun na kome je potvrđena isplata. Stoga reči "povratni račun" (iz člana 36. stav 1. tačka 1. i člana 253. stav 1. tačka 1. Zakona o izvršnom postupku) označavaju potvrdu i račun na kome je potvrđena isplata⁶.

MJENIČNA NOTIFIKACIJA

Mjenična notifikacija predstavlja obavještenje mjeničnog povjerioca upućeno regresnim mjeničnim dužnicima, ali i dalje međusobno obavještanje regresnih dužnika o činjenici odbijanja akceptiranja ili isplate, u roku od 4 radna dana od dana protesta ili ako se radi o mjenici sa klauzulom „bez protesta“ od dana podnošenja mjenice. ZM ne propisuje formu notifikacije. Ipak u svrhu obezbjeđenja dokaza uobičajeno je da se notifikacija vrši na jedan od sljedećih načina: preporučenim pismom, telefaksom, kao i savremenim sredstvima elektronske komunikacije, a može se vršiti i običnim vraćanjem mjenice.

Iako ZM u odredbama o notifikaciji upotrebljava riječ "mora" ova radnja se ne smatra obaveznom već fakultativnom. To znači da zbog njenog neizvršenja neće nastupiti gubitak mjeničnih prava (ranije pomenuto prejudiciranje mjenice). Samo može doći do naknade prouzrokovane štete zbog propuštanja njenog izvršenja ili neblagovremenog izvršenja.

Mjenična radnja propisana ovim članom ima za cilj da regresni mjenični dužnici isplate mjeničnu svotu bez pribjegavanja sudskom postupku. Time se izbjegavaju, odnosno smanjuju troškovi i kamate u vezi sa tom mjenicom.

Regresno pravo imaoca mjenice nije uslovljeno izvršenjem notifikacije. Za štetu koja bi nastala propuštanjem ove mjenične radnje odgovara notifikant (onaj ko daje izvještaj). Ova naknada se ostvaruje u redovnoj parnici, i ne može biti veća od mjenične svote.

REGRES ZBOG NEAKCEPTIRANJA ILI ZBOG NEISPLATE

Prema odredbama ZOO, regres predstavlja svako pravo

na izvjesnu naknadu štete ili naknadu isplaćenog iznosa od lica koje je na to obavezano po osnovu nekog pravnog osnova. Regres kod mjenice je mjenična radnja kojom zakoniti imalac mjenice (povjerilac) vrši naplatu mjeničnog iznosa od regresnih dužnika, ako nije uspio da dobije akcept ili isplatu mjenice od trasata, odn. glavnog mjeničnog dužnika. Imalac mjenice prethodno mora obaviti određene radnje u određenim rokovima (prezentaciju mjenice, podizanje protesta, notifikaciju) ako nije oslobođen vršenja tih radnji. Regresu ima mjesta o dospelosti mjenice ako mjenica nije plaćena u cjelosti ili djelimično. To je tzv. regres zbog neisplate ili ročni regres. Može se vršiti samo ako je mjenica blagovremeno i uredno prezentirana na isplatu; ako je blagovremeno podignut protest zbog neisplate (djelimično ili potpuno).

U regresnom postupku dolazi do izražaja načelo solidarnosti mjeničnih dužnika, samostalnosti i neposrednosti. Zato u svim slučajevima kada dolazi do regresa, regresdijent (regresant) može tražiti regres držeći se strogo reda počevši od svog indosanta do trasanta. To je tzv. redovni regres. Kada se ne drži navedenog reda onda se radi o izbornom regresu. Obično regresati dobrovoljno isplaćuju mjenicu jer na taj način izbjegavaju troškove. Zakonom je dozvoljeno da regresant svoje pravo može ostvariti i prinudnim putem – podnošenjem regresne tužbe. Kad jedan od regresnih dužnika isplati mjenicu, stiče pravo regresa prema svojim prethodnicima. Na taj način dolazi do prevaljivanja mjenične obaveze u odnosu između regresnih dužnika koje se vrši sve dok mjenicu ne isplati akceptant ili trasant.

Imalac mjenice može zahtijevati od onoga protiv koga ostvaruje regres:

1. iznos za koji mjenica nije akceptirana ili isplaćena kao i kamatu ako je bila u mjenici određena;
2. zateznu kamatu obračunatu u skladu sa zakonom kojim se određuje visina stope zatezne kamate;
3. troškove protesta, poslanih obavještenja, kao i ostale troškove.

Svako ko ima pravo da vrši regres može, ukoliko nije drukčije ugovoreno, da se naplati pomoću nove mjenice trasirane po viđenju na jedno od lica njemu odgovornih i plativa u mjestu prebivališta tog lica (povratna mjenica)⁷. To znači da povratna mjenica ne može biti plativa od nekog trećeg lica, bilo u mjestu gdje to lice prebiva bilo u kojem drugom mjestu. Kod ove mjenice prezentacioni rok je kratak, jer dospijeva po viđenju. Ako regresat koji je označen kao trasat u povratnoj mjenici odbije davanje akcepta, regresant koji je u ovoj mjenici označen kao trasant, ima vremena da svoje regresno pravo ostvaruje preko suda na osnovu prvobitne mjenice. Ako regresat isplati povratnu mjenicu, ima pravo da traži od regresanta predaju prvobitne mjenice, povratne mjenice, protesta i potvrdu o izvršenoj isplati mjenice.

⁶ Radonić, D., Komentar Zakona o mjenici sa sudskom praksom, Atlantik BB doo, Banja Luka, 2014. str. 108

⁷ Zakon o menici, Službeni glasnik Republike Srpske broj 32/01, član 53.

Ipak, povratna mjenica se rijetko upotrebljava u našoj praksi, jer traženje regresa povratnom mjenicom predstavlja neredovan put.

MJENIČNE TUŽBE

Ako i poslije izvršene notifikacije o podignutom protestu mjenični dužnici ne plate mjenični iznos, imalac mjenice može podnijeti tužbu sudu. Postoji redovna i regresna tužba. Redovna mjenična tužba se podnosi protiv glavnog mjeničnog dužnika (trasanta ako je odbijeno akceptiranje, odn. akceptanta ako je mjenica akceptirana i lica koja su za njih avalirala ili intervenisala po mjenici), a regresna tužba se podnosi protiv regresnih dužnika (trasanta ako je mjenica akceptirana, indosanata i lica koja su za njih avalirala ili intervenisala po mjenici). Pravo imaoca mjenice je da izabere koga će tužiti od dužnika – bilo kojeg od dužnika ili sve dužnike. Kada podnese tužbu protiv svih potpisnika mjenice, ukazujemo da oni ne predstavljaju jedinstvene suparničare u smislu člana 362. Zakona o parničnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, 61/13). Dužnici u mjeničnom pravu bez obzira na solidarnu odgovornost, nisu jedinstveni a ni nužni suparničari. To znači da se spor ne mora riješiti na jednak način prema svim tuženim, niti da su svi mjenični dužnici morali biti obuhvaćeni tužbom.

Sa jedne strane, prava imaoca mjenice zaštićena mjeničnom tužbom. Kako mjenični dužnici ne bi bili u lošijem položaju, njima je data mogućnost isticanja mjeničnih prigovora protiv imaoca mjenice.

Prigovori su činjenice koje se mogu isticati u međusobnim odnosima mjeničnih povjerilaca i dužnika. U mjeničnom pravu važi suprotan princip od onoga u obligacijama da niko ne može prenijeti više prava nego što sam ima. Naime, u mjeničnom pravu se ne mogu isticati prigovori prema trećim licima, ukoliko se isti ne zasnivaju na samoj mjenici. Mjenična obaveza je apstraktna i glasi na iznos mjenične svote. Radi se o samostalnom mjenično-pravnom odnosu između mjeničnog potpisnika i imaoca mjenice, nezavisnom od materijalno pravnog odnosa između stranaka. Prigovori mogu biti objektivni i subjektivni.

Objektivni ili apsolutni prigovori

Ovi prigovori nemaju svoj osnov u ličnom odnosu dužnika i povjerioca, već proističu iz samog mjeničnog pismena:

- a. prigovori koje može isticati svaki dužnik prema svakom povjeriocu:
 - nedostatak bitnih mjeničnih elemenata,
 - neispravnost mjeničnog pismena – pocijepana, precrtana mjenica,
 - amortizovana mjenica,
 - da je mjenicu isplatio glavni mjenični dužnik.
- b. prigovori koje može isticati samo pojedini mjenični dužnik protiv svakog imaoca mjenice:
 - da nije potpisao mjenicu,

- da je njegov potpis falsifikovan,
 - da punomoćnik nije imao punomoćje,
 - da nije bio mjenično sposoban,
 - da se radi o “rekta” mjenici,
 - da je mjenica preinačena poslije potpisivanja,
 - da je mjenica zastarjela.
- c. prigovori koje može isticati svaki dužnik prema jednom imaocu mjenice:
 - nedostatak aktivne legitimacije – neprekinuti niz indosanata.

Subjektivni ili lični prigovori

Ovi prigovori imaju svoj odnos u ličnom odnosu mjeničnog dužnika prema povjeriocu, kao i prema svim kasnijim pribaviocima mjenice koji su do nje došli nesavjesno. U suštini, to su prigovori koje može isticati samo jedan mjenični dužnik samo prema jednom imaocu mjenice:

- da nije izvršen osnovni posao,
- da nije primljeno mjenično pokriće,
- da je potpis dat iz uslužnosti,
- da je blanko mjenica popunjena protivno sporazumu,
- nedostatak volje (prevara, zabluda, prinuda)
- da mjenica potiče iz nemoralnog ili nedopuštenog posla,
- da je mjenica data uz uslov koji nije ispunjen⁸.

AMORTIZACIJA

U slučaju kada nestane mjenica, imalac nestale mjenice (ili neko drugo lice kome na osnovu mjenice pripada neko pravo) može zatražiti kod nadležnog suda da se mjenica amortizuje. Predlagač amortizacije može biti imalac mjenice ili njegov punomoćnik, lice koje je iskupilo mjenicu u regresnom postupku ili cesionar.

Pod amortizacijom mjenice podrazumijeva se sudski vanparnični postupak u kojem se donosi odluka o proglašavanju mjenice nevažećom⁹. U prijedlogu za amortizaciju mjenice navode se glavne sadržine nestale mjenice. Na osnovu prijedloga nadležni sud će, ukoliko utvrdi da su podneseni dokazi dovoljni, izdati oglas s pozivom da je onaj kod koga se nalazi pokaže sudu u roku navedenom u oglasu, jer će je inače sud, po isteku ovog roka, oglasiti za poništenu. Oglas se objavljuje u Službenom glasniku Republike Srpske.

Ukoliko je mjenica izgubljena prije akceptiranja, imalac nestale mjenice da bi zadržao regresna prava prema trasantu neakceptirane mjenice, kao i protiv trasanta koji je zabranio podnošenje mjenice na akceptiranje, mora u roku određenom za podizanje protesta zbog neakceptiranja ili zbog neisplate, da podigne protest. Ovaj protest zamjenjuje podnošenje mjenice na akceptiranje ili na isplatu.

Ako se mjenica u roku određenom u oglasu ne podne-

⁸ Radonić, D., Komentar Zakona o mjenici sa sudskom praksom, Atlantik BB doo, Banja Luka, 2014. str. 37. i 38.

⁹ Hadžiahmetović, J., Mjenica u platnom prometu, Revicon, Sarajevo, 2002. str. 159.

se, tada sud oglašava nestalu mjenicu za amortizovanu i o tome izvještava predlagača i sva u mjenici imenovana lica. Na osnovu amortizovane mjenice ne mogu se ostvarivati mjenična prava, već samo na osnovu odluke o amortizovanju mjenice.

Sa druge strane, ako je imalac mjenice propustio da koristi prava koja mu po ovom osnovu pripadaju, tj. ne posjeduje ni mjeničnu ispravu, ni odluku o amortizaciji, on se ne može smatrati zakonitim imaoцем mjenice u smislu člana 17. ZM. Drugim riječima nema formalnu legitimaciju¹⁰.

ZAKLJUČAK

Mjenica predstavlja savremeno sredstvo za brzu naplatu potraživanja i prije pokretanja sudskog postupka, kao i u sudskom izvršnom postupku. Svaka mjenična radnja propisana ZM mora biti preduzeta na način i u rokovima propisanim ZM, pod prijetnjom gubitka određenih prava. Prilikom poslovanja sa mjenicom bitno je pridržavati se određenih mjeničnih načela (formalnosti, inkorporacije, strogosti, fiksne mjenične obaveze, solidarnosti, neposrednosti, samostalnosti).

Od svih navedenih radnji, prezentacija mjenice i protest mjenice predstavljaju dvije najbitnije radnje za očuvanje mjeničnih prava. Saglasno članu 108. ZM, obje ove radnje se imaju preduzeti u poslovnom lokalnu ili stanu lica koje se traži i to u radno vrijeme organa.

Sa aspekta interesnog područja vještaka posebno ukazujemo na mjenični iznos, dospelost i potpise. Mjenični iznos može sadržavati glavno potraživanje, redovnu i zateznu kamatu kao i druge troškove, što zavisi od sadržine mjeničnog ovlaštenja za popunjavanje najčešće korištene blanko mjenice. Dospelost kao mjenični elemenat direktno utiče na iznos kamate sadržan na mjenici kao i na dalji obračun zatezne kamate do konačne isplate. Potpisi mjeničnih dužnika dati iz bilo kojeg razloga iste obavezuju bez obzira na njihov položaj ili odnos. Jedino kada se utvrdi da se radi o falsifikovanom potpisu nekog lica on se oslobađa obaveze plaćanja. Ipak to ne oslobađa ostale potpisnike mjenice.

LITERATURA

- Gloginić, A. (2006). *Komentar Zakona o menici sa pregledom zakona koji se odnose na menicu*, Beograd: IP Glosarijum.
- Hadžiahmetović, J. (2002). *Mjenica u platnom prometu*, Sarajevo: Revicon.
- Radonić, D. (2014). *Komentar Zakona o mjenici sa sudskom praksom*, Banja Luka: Atlantik bb doo.
- Zakon o menici, Službeni glasnik Republike Srpske broj 32/01.

Actions Implementing of Rights Under a Bill of Exchange

Danijela Radonić

LL.B, Secretary of the Higher Commercial Court of Banja Luka, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, danijela.radonic@pravosudje.ba

Abstract: A bill of exchange is a strictly formal document - a security to order. The actions to preserve the rights under a bill of exchange have to be taken within the legal deadlines, under the threat of loss of those rights. Accordingly, the most important actions related to bills of exchange - presentation and protest are being taken on the maturity date, or one of two days immediately after it. It is significant to point out that Saturday is not considered a business day in the Republic of Srpska, while in the Federation of Bosnia and Herzegovina Saturday is counted as a working day. These actions are taken in business premises or apartment of a drawee or acceptor. By missing the deadline for the presentation of the payment or protest of the bill of exchange, it becomes a "prejudiced". This means that the holder loses his/her recourse rights against the endorser, the drawer and the other parties liable, with the exception of the acceptor. Despite the loss of these rights, he/she can file a civil claim or claim based on other source of obligation.

Keywords: bills of exchange, drawee, drawer, acceptor, payee, bill related actions, presentation, payment, protest.

¹⁰ Radonić, D., *Komentar Zakona o mjenici sa sudskom praksom*, Atlantik BB doo, Banja Luka, 2014. str.179.